

מראה הנרות

קובץ תורני

שיעורים ודר'ת שנאמרו בכול ערב
שע"י אגודת "נרות זכריה" בקרית ספר
ובראשו קטעים מכת"י מרבותינו הראשונים

הוצאת מבון טראטה • קריית ספר תשנ"ז

הרבי יצחק רצאבי
מו"צ, ומחרס שו"ת "עלות יצחק" ועוד

בדיני ליל הסדר לפ"י מנהני ק"ק תימן

יש נהוגין בקהילותינו ליטול עלי צנונן, וגם אלו שלא אוכלים אותם, מנהחים צנונן על השולחן לקישוט זהה נפוץ אצל התימנים, ובספריו חכמי תימן בתכאליל, ובפי הגדה למהר"י בשיריו הזכירו את הצנונן יותר מאשר הכרופט. והטעם שאוכלים ירקות, משום היכר לתינוקות, וכששואל התינוק עוננים לו על פי מה שאומרת הגמ' ברבי רב לא יוכל ירקא משום דגירר שבת קמ': ופירושי שם, דגירר ליבא ומאלילו לחם הרכה ואין לו ע"כ. אבל בליל הסדר צריך להתחנגן לבני מלכים, ולכך הנגנה של חירות קודם לאכול ירקות לגרור תאות הלב שאח"כ נוכל לאכול הרכה. ואיזה ירק טוב לאכול. אומרת הגמ' בע"ז י"א. רבבי ואנטונינוס לא פסק מעלה שולחנם לא צנונן ולא חזורת. כי צנונן מתחת המאכל, וחזרת מהפך, כיוון שריריפות הצנונן מתחת והחזרת מהפך את הצנונן. זהה שעשווה את הגיריה לתיאבן. וא"כ יוצא שהצנונן הוא מהירקות המועלות והמשובחים יחד עם הכרופט. ולפיכך נהוגים ליקח צנונן.

גם טיפול ראשון למנהגינו הוא בחrosisת כל הגאנונים אמרים שהטיפול הראשון הווא בחrosisת. ומפורש הדבר גם בסדר רב עמרם דף לח ומ'. ורש"ג בסידורו דף קל"ו. וכן, סובר הרמב"ם שם פ"ח הל' ב'. אך ר"ת והרשכ"ם עשו שניי ואמרו שצורך לטבל

מן הירק בטיבול ראשון, כרפס או צנונן. בטיבול ראשון המנהג המקובל ברוב תפוצות ישראל הוא לקחת מן ירק הנקריא בשם כרפס אבל חסה אין לקחת, כי אם לוקחים חסה, ולאחר מכן אוכלים את המרוור, איך נברך אז על אכילת מרור, הרי כבר אכלנו את המרוור כלומר את החסה בಥור כרפס. ולכן חייב להיות דוקא ירקות שם לא חסה. ובגמ' דף קיד: לא כתוב איזה ירק לוקח. שמעיקר הדין כל דבר שברכתו אדמה אפשר לקחתו בתור כרפס. לחימננים כרפס זה פטרוזיליה, ואחרים אמרים שהוא סלרי, ומצינו בהל' מאכלות אסורות שיש שלשה סוגים כרפס. והרמב"ם בספר הרופאות שלו כי שיש שיש מני כרפס. יוכל להיות שכולם צודקים, ואין הוכחות ברורות לבירור זאת.

ובע Zusammensein למקחים כרפס, והלא בgam' אומרת שיוציאים בכל אחד מסוגי הירקות. הגאנונים מזכירים כרפס או גרגיר או צנונן, בסדר רב עמרם גאון דף ל"ח ע"א, ובסידור רס"ד דף קל"ד קל"ה. ויש מן הראשונים שאמרו מצוה מן המובהך בכרפס, ורבינו מנוח על הרמב"ם פ"ח הל' ב' כתוב שיש סגולה בכרפס שמרפא הפצעים, כי אכוחינו במצרים היו צריכים לרופאות פצעיהם מלחמת עבודתם, וכן היה דעת הארי ע"פ הסוד שצורך ליקח דוקא כרפס.

כבית שאור שחימצעו קשה, ופירש"י שחרותה פירושה חמוץ שדברים ששמם שם חמוצים, אך יש ראה הפויה מהגמ' שחרותת מתוקה, שהגמ' אומרת דילמא התם חוליא מחליא ליה ומזה רואים שיש שהחרותת תהיה מתוקה.

ראיה מוכחת שחרותת צריכה להיות רכה.

עושים נתילה על דבר שטיבולו במשקה, שהידים נוגעות במשקה עלולות לנוע בו. ואם החרותת לא תהיה משקה, איז לא חיבים בנטילה, ועוד שלדיין למברכין תהיה ברכתו לבטלה ח"ז. ונפק"מ אם שופכים משקה על החרותת بلا עירוב, אז מטבל בה את הכרפס, וזה וראי משקה ויצא ידי חובתו למ"ד זכר לדם. אבל אם החרותת מעורבת כבר לא יוצא למ"ד זכר לדם כיון שבכ"ז החרותת לא משקה. ובכ"ט אין בעיה ל嘲ש החרותת, אך בשבת יש בעיה וצריך להכינה מראש.

די בכוחת אחד לאכילת מצה

לענין כויתות לאכילת מצה, כתוב בפוסקים היהות ויש ספק בברכות, כי הרי יש שתי ברכות, ברכת המוציא, ועל אכילת מצה. לכן לוקחים ב' כזיתים, וכיון שיש כלל, אין אכילה פחותה מכזית, ויש ספק אם ברכת אכילת מצה היא על השלם או על הפרוסה, להכין צריך ליקח כזית לכל ברכה. ומכיון ועל פי זה נוקטים לגבי המברך שمبرך על האחד וחצי צריך לקחת ב' כויתות, ולגבי המסובים שיוצאים ידי חובה בברכתו, אם הם מכינים מלכתחילה כזית לעצם, אז אין שום טעם לקחת שני כויתות, ובעצם יש עניין לקחת כזית משל המברך [וגם בקידוש יש עניין לשנות מכוון של ברכה], משוב חיבור מצוה. אותו

בחומץ או מי מליח והביאו הוכחה במשנה שהענין של חרוטת מזוכר שرك אה"כ לגבי אכילת המרו. ולפי שיטת הגאנונים הרמב"ם והמאירי כל הטיבולים בחרותת, ואין טובלים במשהו אחר כיון שהחרותת היא זכר לטיט וכן מנהגינו. ור"ת סובר שرك טיבול בחרותת הוא במרור. ולכן הנהיגו לתלמידיהם לטבל בחומץ בטיבול ראשון. ובעצם לתימנים ישנו ארבעה טיבולים. כרפס, בהמוחזיא, מרור וכורץ. וכולם בחרותת למנהגינו, אך לפי דעת הש"ע טיבול ראשון במי מליח, וטיבול שני במלח, ומרור וכורץ בחרותת, ומר"ן פסק בר"ת בಗל שסובר שגם מי שאומר לעשות בחרותת אם עושה בחומץ יוצא יד"ה. אולם מהרי"ץ לא הסכים לזואת השפירה של מר"ן הש"ע, והוכיח מהרי"ץ שהייב דоказ בחרותת, וא"כ יצא לדעת מהרי"ץ א"א לצאת לדעת כל השיטות גם יחד. וממילא מוכרכה לנוהג כרעת ורכותא דידן, דהינו בחרותת.

החרותת צריכה להיות טיבולו במשקה

החרותת עיירה שתהייה דבר שטיבולו במשקה כմבוואר מהגמ' בפסחים, ולכן לא טוב שתהייה עבה וקשה. יש בgem' שתי שיטות למה עושים את החרותת, לחדר מאן דאמר זכר לדם, ולהדר מאן דאמר זכר לטיט, ולדעתה שנייה צריך החרותת להיות עבה. אבל למ"א זכר לדם צריך להיות רכה, וכיון שאין הטיבול מוסיפים אין או חמוץ לרוככה, ואז היא גם זכר לדם, אבל בשעת טיבול צריך להיות רך. בדרך כלל מקובל לעשות את החרותת מתוקה, וברמב"ם שם מתבאר שזה חמוץ. וכך משמע מדברי הגמ' פסחים ל': בית חרותת

שעדיף לברך על אכילת מצה כשהפרוסה בידו, כיוון שהוא יותר לחם עוני, זהה דיק' מדברי הרמב"ם, אבל כזמנינו שזכהנו ונdfsro הרבבה ספרים מהגאננים, מפורש בדבריהם כמה נהגינו זה, וצריך לעשות דוקא כסדר זה. ובזה גם מושבתת תמיית הביאור הלכה איך יצא עניין שתי צדיתים בליל הסדר, דהרי בגמ' כתוב בכוית המשמש שאכל צוית מצה וכבר.

ומה שלוקחים אחד וחצי, פרוסה ושלמה, הפרוסה היא מצד לחם עוני, והשלימה מצד ברכה וחשיבות, ולכן לוקחים גם שלימה וגם פרוסה, ומכיון שיש לנו את שניהם, אפשר להבין שהברכה חלה על השלימה, ומайдן אפשר להבין שהברכה חלה על לחם עוני שהיא הפרוסה. אבל לפי מה שאמרנו מהגאננים וכמו שכ' מהרי"ץ שמחלקים את המצה בין שני הברכות לכל המסובין. יוצא שדי בכזית אחד ויורד הספק. ובאגדתה דפסחא פרי עץ חיים בירנו הדברים באורך בס"ד.

כמה שיעור הכוית

בכזאת כמה שיעורו: שיטת רשי' רביעית ביצה בקירוב. שיטת הרמב"ם לפי מה שהפר"ח והגר"א הוכיחו מדבריו, הוא שליש ביצה בקירוב, ובעצם יתכן שהרמב"ם סובר קרשי', רק לא יכול להוכיח ממנו יותר מזה. והחותם ביזמא מוכיחים שכזית זהחצי ביצה. ויש אחرونנים שסוברים שהכויתים נתקתו, וכי שלוקח יותר הוא מכפיל את השיעור, וצריך לאכול באופן של אכילה נורמלית, משום דרך ארן.

הדבר בليل הסדר ליקח משל המברך ואפשר לפחות חלק מהכוית והשאר יוסיפו כ"א לעצמו. ואני רוצה לומר חידוש שגם המברך לא יצטרך ב' כויתות. שהרי כל העניין של ב' כויתים שאחרי אכילת מצה, דוקא אם שתי הברכות סמכות, המוציא, ועל אכילת מצה, שואז לא ידוע על מה חלה אכילת מצה האם על השלם או על הפרוסה. אבל מהרי"ץ כותב אחרת: יבצע אחת לשנים, יניח החצי לאפיקומן, יקח אחד וחצי בידו ומברך המוציא ואח"כ יחלק למסובין לכל אחד כזית ולא יאכלו אותה עדין ויחזר ויברך שנית על אכילת מצה, ואח"כ יואכלו. וא"כ יוצא שבזמן ברכה על אכילת מצה אין אחד וחצי, כי לפני שברכו על אכילת מצה חלקו כבר הכזית לכל המסובין. אמן וזה היה דוקא בזמנם שהמצוות היו עבות, בזמנינו יש בעיה לעשות זאת שהרי א"א לחלק כזית לכל המסובין, כיון שהמצוות של היום ריקות, ונניח שלכל בעל משפחה יהיה חלק למשפחתו, אז יורדת השאלה על מה חלה אכילת מצה, כיון שלכל אחד יש כזית מצה לפני. וא"כ לפי כל השיטות באופן כזה לא צריך ב' כויתות. מהרי"ץ למד דבר זה מדיוק ברמב"ם בפ"ח מהלכות חמץ ומצה ה"ח שכ': אחרי שمبرך המוציא "חוור וمبرך על אכילת מצה" ולכאו' למה הרמב"ם האריך וכי חזר ואומר הרי אין שום הפסק באכילה אך לגבי מרור מובן למה כתוב חזר וمبرך, כיון יש שם הפסק באכילה. ומה מה מהרי"ץ לדرك שיברך המוציא ויחalk למסובין ואח"כ יברך על אכילת מצה, וזהו מש"כ "חוור וمبرך". ואומר מהרי"ץ סברא